

ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1455-1570

Οί έρευνητές τής Τοπικής Ιστορίας αντιμετωπίζουν, πολύ συχνά, ένα βασικό πρόβλημα, τό όποιο άφορᾶ στόν χρόνο ίδρυσης ενός οικισμού. Όσον άφορᾶ στους θεσσαλικούς οικισμούς, οί μοναστηριακές πηγές (πρόθεσεις καί κατάστιχα) μᾶς παρέχουν πληροφορίες άπό τό 1520-1540¹ καί ἔξῃς, κυρίως, ὅμως, γ' αὐτούς τής Δυτικής Θεσσαλίας, ἔπειδή σώζονται στίς μονές τής περιοχῆς αὐτῆς. Τήν τελευταία εικοσαετία, στίς ὡς ἄνω πηγές προστέθηκαν οί άπογραφές τίς όποίες διεξήγαγαν οί Όθωμανοί, γιά φορολογικό σκοπό, μέ πρώτη σωζόμενη αὐτή τοῦ ἔτους 1454/1455, τήν όποία ἀκολούθησε ἡ συνοπτική τοῦ 1485.

Χάρη στήν άπογραφή τοῦ 1454/1455, πληροφοροῦμαστε ὅτι τά Άμπελάκια εἶχαν παραχωρηθεῖ σέ ἕνα μέλος τοῦ στρατοῦ τῶν Όθωμανῶν, πού εἰσέβαλε στήν Θεσσαλία τό 1423. Καθώς, λοιπόν, ὁ οικισμός ἀναφέρεται μεταξύ αὐτῶν πού ὑπῆρχαν τό 1454/1455, ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι προϋπήρχε τῆς εἰσβολῆς τοῦ 1423. Ἐπομένως, πρόκειται γιά ἕναν οικισμό τοῦ 14ου αἰῶνα. Μέ βάση αὐτό τό δεδομένο, λοιπόν, εἶναι διορθωτέα ἡ ἄποψη² ὅτι τά Άμπελάκια ιδρύθηκαν τόν 16ο αἰῶνα.

Ἡ ἀρχική θέση τῶν Άμπελακίων βρισκόταν στήν περιοχῆ Παλαιοχώρι, στά βορειοανατολικά τοῦ σημερινοῦ οικισμού, συμφώνως μέ τήν τοπική παράδοση, τήν όποία κατέγραψε ὁ καταγόμενος ἀπό τόν οικισμό Ἰωάννης Λεονάρδος, τό 1836³. Ἡ μετακίνηση στή σημερινή θέση, ἴσως ἔξαιτίας τῆς ἔξαφάνισης τῶν πηγῶν ὕδατων, σημειώθηκε σέ ἀπροσδιόριστο χρόνο.

¹ Κώστας Σπανός, «Οί θεσσαλικοί οικισμοί καί τά ὀνόματα τῶν ἀφιερωτῶν τους στήν πρόθεση 401 τοῦ Μεγ. Μετεώρου, 1520-1540», *Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο*, 43 (Λάρισα 2003), σσ. 97-122- 44 (2003), σσ. 122-168.

² Νίκος Βένς, «Τά θεσσαλικά Άμπελάκια καί τά ἑλληνικά Γράμματα», ἐφημ. *Πρωία* τῶν Ἀθηνῶν, φ. 22.8.1943- Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, *Τά κάστρα τοῦ Πλαταμῶνα καί τῆς Ὁριάς τῶν Τεμπῶν καί ὁ Τεκές τοῦ Χασᾶν Μπαμπά*, Θεσσαλονίκη 1972.

³ Ἰωάννης Ἀναστασίου Λεονάρδος, *Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας Χωρογραφία*, εἰσαγωγή-σχόλια-ἐπιμέλεια Κώστας Σπανός, ἐκδόσεις Θετταλός, Λάρισα 1992 (Α' ἔκδοση, Πέστη τῆς Οὐγγαρίας 1836), σ. 106.

Ὁ Ὄθωμανός ἀξιωματοῦχος ἔλαβε ὡς τιμᾶριο τὴν περιοχὴ τῶν Ἀμπελακίων, γιὰ νὰ εἰσπράττει ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τοὺς ἀναλογούντες φόρους. Ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τοῦ οἰκισμοῦ, λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ὄθωμανῶν, εἶχαν ἐγκαταλείψει τὰ σπίτια τους ἀναζητώντας καταφύγιο στὶς σπιλιές καὶ στὶς ρεματιές τῆς Ὅσσας, ὁ τιμαριοῦχος τοὺς ἐπανέφερε στὰ σπίτια τους, προκειμένου νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆ καὶ νὰ εἰσπράττει αὐτὸς τὴν δεκάτη τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τοὺς ἄλλους φόρους. Οἱ χωρικοὶ αὐτοὶ δὲν εἶχαν δηλωθεῖ στὴν γῆ κάποιου ἄλλου τιμαριούχου καί, ἐπομένως, ὁ τιμαριοῦχος τῶν Ἀμπελακίων ἦταν ἐλεύθερος νὰ τοὺς συμπεριλάβει στὸ τιμᾶριό του.

Στὸ κατάστιχο ΜΜ 10 τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1454/1455, τὰ Ἀμπελάκια ἀναφέρονται στὸ φ. 222α μὲ 12 οἰκογενειάρχες⁴, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἔχουν ὡς ἑξῆς:

- 1) Θετόκης⁵ < Θεοτόκης Πέτρου
- 2) Νικόλας Ζαΐκου⁶
- 3) Γιώργης Μαζαράκη
- 4) Γιώργης Κύρικου
- 5) Θόδωρος Βιρμπάκης
- 6) Δημήτρης Νεκράση
- 7) Γιώργης Πρωτόπαπα
- 8) Γιάννης Πρωτόπαπα
- 9) Νταμιᾶς Κιτριπάνδη
- 10) Δημήτρης Γιώργη Κουρτίκη
- 11) Γιώργης Βίρμπα
- 12) Ἀθανάσιος Δημητρίου Νίκου

Ὁ ἀπογραφέας σημείωσε ὅτι ἡ ἐγκατάσταση τῶν παραπάνω ἦταν πρόσφατη, μᾶλλον τὴν ἀνοιξη τοῦ 1455, καὶ γι' αὐτὸ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς γεωργικῆς

⁴ Machiel Kiel (μετ. Βασίλης Ἀργυρούλης), «Το πιστοποιητικό γεννήσεως τῶν Ἀμπελακίων. Ὄθωμανικὲς πηγές τῆς ἴδρυσης καὶ τῆς ἱστορίας τοῦς 1455-1570», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 30 (Λάρισα 1996), σ. 91. Ὁ ἀπογραφέας σημείωσε ὅτι τὰ Ἀμπελάκια δὲν περιλαμβάνονται μεταξύ τῶν οἰκισμῶν τῆς προηγούμενης ἀπογραφῆς τοῦ 1440 (:), ἢ ὅποια δὲν σώθηκε.

⁵ Ὁ Kiel διάβασε τὸ ἀμάρτυρο «Θανόκης», ἐνῶ ὁ Θετόκης < Θεοτόκης ἀναφέρεται στὶς προσθέσεις. Βλ. Κώστας Σπανός, *Λεξικὸ τῶν θεσσαλικῶν βαφτιστικῶν ὀνομάτων (15ος-19ος αἰῶνας)*, Λάρισα 2018, σ. 117.

⁶ Λόγῳ τῆς μεταφορᾶς τῶν ὀνομάτων, ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ στὴν νεοτουρκικὴ γραφὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν στὴν ἑλληνικὴ, δημιουργοῦνται δυσκολίες στὴν σωστὴ ἀπόδοση τῶν ὀνομάτων.

παραγωγής έγινε κατ' ἐκτίμηση, προφανῶς γιὰ τὴν ἀνοξιότατη καλλιέργεια. Πέραν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἐξέτρεφαν 300 πρόβατα, δηλαδή, κατὰ μέσον ὄρο, κάθε οἰκογένεια ἐξέτρεφε 25 πρόβατα.

Τό καλοκαίρι τοῦ 1455, ὁ τιμαριούχος εἰσέπραξε ἀπὸ τοὺς Ἀμπελακιῶτες τὰ ἐξῆς ποσά:

Ἀπὸ τὴ δεκάτη τῶν σιτηρῶν	200 ἄσπρα ⁷
Ἀπὸ τὸν φόρο τῶν προβάτων	100 ἄσπρα ⁸
Ἀπὸ τὴν σπέντζα ⁹	300 ἄσπρα
<hr/>	
Σύνολο	600 ἄσπρα

Δώδεκα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1466/1467, τὰ Ἀμπελάκια ἀναφέρονται ὡς τμήμα τοῦ τιμαρίου κάποιου Γιουνούς Χατζῆ-Μουσταφᾶ, μὲ 20 πλήρεις οἰκογένειες, 4 οἰκογένειες χιρῶν γυναικῶν καὶ 9 ἐνήλικους ἄγαμους (ἄνω τῶν 14 ἐτῶν). Θεωρῶντας ὅτι οἱ πλήρεις οἰκογένειες ἀποτελοῦνταν, κατὰ μέσο ὄρο, ἀπὸ πέντε μέλη καὶ ὅτι αὐτὲς τῶν χιρῶν γυναικῶν ἀποτελοῦνταν, κατὰ μέσο ὄρο, ἀπὸ τέσσερα μέλη, συμπεραίνουμε ὅτι στὰ Ἀμπελάκια τοῦ 1466/1467 ζοῦσαν περὶ τὰ 140 ἄτομα. Σημειώθηκε, δηλαδή, ἀξιόλογη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ οἰκισμοῦ. Ὁ Χατζῆ-Μουσταφᾶς, πατέρας τοῦ Γιουνούς, πρέπει νὰ εἶναι ὁ πρῶτος τιμαριούχος (1454/1455) καὶ ὁ γιὸς του κληρονόμησε τὰ δικαιώματά του¹⁰.

Στὴν ἀπογραφή τοῦ 1485, τὰ Ἀμπελάκια δὲν ἀναφέρονται¹¹. Στὶς ἐπόμενες δύο ἀπογραφές, οἱ ὁποῖες διενεργήθηκαν τὰ ἔτη 1506 καὶ 1521, ὁ οἰκισμὸς, ὁμοίως, δὲν ἀναφέρεται, ἐνῶ ἀναφέρεται στὴν ἀπογραφή τοῦ 1570. Στὴν ἀπογραφή τοῦ 1570, ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀμπελακίων σημείωσε μεγάλη αὔξηση, προφανῶς λόγω τῆς ἐγκατάστασης νέων οἰκογενειῶν, φθάνοντας τὰ 1.000-1.100 ἄτομα. Ἡ αὔξηση αὐτὴ ὀφείλεται στὸ προνομιακὸ καθεστῶς τῶν

⁷ Τὸ ἄσπρο ἦταν τὸ 1/120 τοῦ γροσίου.

⁸ Συμφώνως μὲ τὸν κανονισμὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β', γιὰ κάθε 3 πρόβατα προβλεπόταν φόρος ἴσος μὲ 1 ἄσπρο.

⁹ Ἡ σπέντζα (ζτουρκικὸ ispençe) εἶναι ὁ φόρος τὸν ὁποῖο κατέβαλλαν μόνο οἱ χριστιανοὶ οἰκογενεάρχες: τῶν ἀνδρῶν ἀνερχόταν σὲ 25 καὶ τῶν χιρῶν γυναικῶν σὲ 6 ἄσπρα.

¹⁰ *Machiel Kiel*, ὁ.π., σ. 93.

¹¹ Γιώργος Σαλακίδης – Ἰωάννης Θεοχαρίδης, *Ἡ Κεντρικὴ Ἑλλάδα τὸν 15ο αἰῶνα. Τὸ ἀνέκδοτο ὀθωμανικὸ κατὰστιχο τοῦ 1485*, Θεσσαλονίκη 2014, σσ. 257-270 (εὑρετήριο τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν γεωγραφικῶν ὀρων).

οικισμῶν τῆς Ὑσσας, ἀπό τό 1540, διότι ἡ περιοχὴ μετατράπηκε σέ αὐτοκρατορικό χάσι ἀπό τόν σουλτάνο Σουλεϊμάν, ὁ ὁποῖος ἀργότερα μετέτρεψε τό χάσι σέ ἰδιοκτησία τῆς κόρης του, Μιχριμάχ Χατούν. Τό 1570, τό σύνολο τῶν φόρων ἀνῆλθε στά 9.362 ἄσπρα, ἴτοι σέ 47, περίπου, ἄσπρα γιά κάθε οἰκογένεια, σέ ἀντίθεση μέ ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδας, ὅπου ὁ προβλεπόμενος φόρος ἦταν διπλάσιος ἢ καί τριπλάσιος¹².

---

¹² *Machiel Kiel*, ὁ.π., σ. 94.